

BİLGİNİN SUNUMU BOYUTUNDA 1981 VE 2006 YILI İNKILÂP TARİHİ PROGRAMLARI'NA GÖRE HAZIRLANMIŞ DERS KİTAPLARINA BAKMAK*

Yücel KABAPINAR**

Tülay MIRATKAN CAMKIRAN***

ÖZET

Bu araştırmada 1981 ve 2006 Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük (İNTAR) 8. Sınıf Programları'na göre hazırlanmış ders kitaplarının bilginin sunumu boyutunda karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırma nitel bir araştırma olup ders kitaplarının karşılaştırılması sürecinde doküman analizi ve öğretmenlerin ders kitapları ile ilgili görüşlerini almak için yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Bu araştırmada beş ayrı ders kitabı incelenmiş, 24 öğretmen ile de görüşme gerçekleştirilmiştir. Doküman incelemesinin sonucuna göre; 1981 Programı'na uygun hazırlanmış olan ders kitaplarında bilgi verici metin sayısının fazlalığı, kanıt temelli metin sayısının azlığı dikkati çekmiştir. Buna karşın 2006 Programı'na göre hazırlanmış olan ders kitaplarında ise, bilgi verici metin sayılarının yok denecek kadar azaldığı, yazılı ve görsel kanıt temelli metinlerin arttığı, süreci yönlendirici sorularla metinlerin desteklendiği saptanmıştır. Yapılan görüşmelerde 1981 Programı'na göre hazırlanmış olan ders kitaplarında bilginin sunumu hakkında 78'i olumsuz, 16 olumlu görüş öğretmenlerce belirtilmiştir. 2006 Programına göre hazırlanmış olan ders kitaplarında bilginin sunumu hakkında 40'ı olumsuz, 127 olumlu görüş öğretmenlerce belirtilmiştir.

Anahtar sözcükler: İnkılâp tarihi, ders kitabı, yapılandırmacılık, davranışçılık

* Bu makale Tülay Mıratkan Camkiran tarafından yapılan "1981 ve 2006 Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük 8. sınıf ders programlarına göre hazırlanmış ders kitaplarının içerik ve kullanılabilirlik açılarından karşılaştırılması" başlıklı yüksek lisans tezinin bir kısmına dayanmaktadır.

** Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı. y.kabapinar@marmara.edu.tr

*** Uzman, Mareşal Fevzi Çakmak Orta Okulu Sosyal Bilgiler Öğretmeni

EXAMINATION OF TEXTBOOKS DESIGNED BASED ON “THE HISTORY OF TURKISH REVOLUTION” CURRICULA LAUNCHED IN 1981 AND 2006 REGARDING THE PRESENTATION OF KNOWLEDGE

SUMMARY

In this research, the history of Turkish Revolution and Atatürkism textbooks used in the grade 8 which were written in the light of 1981 and 2006 curriculum principles were compared according to the differences in the way to present knowledge. The study designed based on the qualitative research orientation. Document analysis was adopted in the comparison of textbooks and semi-structured interview also aimed to explore the teachers' views about the textbooks that they use in their teaching process. Content analysis method was conducted for examining the data gathered from documents analysis and interviews. In this research, five textbooks were examined and 24 history teachers were also interviewed. Document analysis underlines that the textbooks which were written in the light of 1981 curricula included a number of informative excerpts which presents direct information. However, on the contrary, the textbooks which were written in the light of 2006 curricula included visual and written sources in their pages. The analysis of interview also indicated that while teachers pointed out 78 negative and 16 positive viewpoints about the presentation of information of the textbooks written on the basis of 1981 curricula, 40 negative and 127 positive viewpoints were raised about the textbooks written on the basis of 2006 curricula.

Keywords: Turkish Revolution and Atatürkism, textbook, constructivism, behaviorism

Türkiye’de ders kitapları, özellikle de tarih dersi gibi kimlik belirleyen derslerin ders kitapları, farklı boyutlarda yoğun olarak eleştirilmiştir. Bu eleştiriler incelendiğinde ders kitaplarının, eksik ve yanlış bilgiler içerdiği, güncel bilgileri yansıtmadığı, öğreticiliğin ağır bastığı, öğretim yöntemlerinin öğrenci merkezli olmadığı, bilgilerin mutlak doğrular olarak sunulduğu, belli bir ders kitabına bağımlılığın olduğu, farklı yorum ve ek bilgiler için kitap dışına çıkılmadığı, derslerde hikâyeci yöntemin egemen olduğu, olay ve olguların toplumsal temellerine inilmediği, insan hakları ve demokrasi gibi çağdaş değerlere yeterince önem verilmediği biçimindedir (İnal, 1996, 23-24). Ülkemizdeki tarih öğretimine ilişkin eleştiriler de tarih ders kitapları üzerinde odaklanmıştır. Tekeli (1998, 94), tarih ders kitaplarına yapılan eleştirileri iki başlıkta toplamaktadır. Birinci başlıkta yer alan eleştiriler, içeriğin resmi ideolojinin gerektirdikleri temelinde olduğu; ikinci başlıkta ise tarih öğretiminin öğrencilerin ilgisini çekmekten uzak olduğu, öğrencinin tarih algısını olumsuz

bir yöne çektiği üzerine yoğunlaşmaktadır. Öğretimde konu sınırlarının kesin hatlarla çizildiği, öğrencinin hayal gücünün bu kalıplara göre şekillendirilmek istendiği, öğrenci seviyesine uzak, kuru, yalın, ezberci bir öğretimin olduğu ifade edilmiştir (Özbaran, 1992, s. 89).

İlköğretim kurumlarında okutulan “Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük” (İNTAR) dersinin öğretim programı 1981 tarihinde “Temel Eğitim II. Kademe Okulları (Ortaokul) Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi Müfredat Programı” adıyla kabul edilmiştir (Tebliğler Dergisi, sayı 2090). Bu programın amaçları 25 Mayıs 1981 tarihli 2087 sayılı Tebliğler Dergisi’nde yer alan “Yüksek Okullar Türk İnkılâp Tarihi ve Orta Öğretim Kurumları Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi Müfredat Programı” için oluşturulan ve eğitimin bütün seviyelerinde bir bütün olarak düzenlenen amaçlardır. Buna göre dersin amaçları incelendiğinde, dersin amaçlarının iki yönüne dikkat çekilmiştir. Birinci yönü olarak, Kurtuluş Savaşı’nın ve yapılan inkılapların öğretilmesi yani bilimsel yönü, ikincisi cumhuriyetin temel değerlerini, Atatürkçülük’ü Atatürk İlke ve İnkılapları’nı benimsemiş bireyler yetiştirmek olan ideolojik yönü ön plana çıkmaktadır. İlköğretim ikinci kademe düzeyinde 1981 Programı’na göre hazırlanmış İNTAR 8. Sınıf ders kitaplarının bilgi boyutunun ön plana çıktığı görülmektedir. 1981 Programı’nda doğrudan gözlenebilen hedef ve davranışlar doğrultusunda birbirinden bağımsız pek çok ünite yer almakta öğrencilerin tümünün aynı yöntemlerle öğrenmesi beklenmektedir.

2005’te ilköğretim programlarında kademeli olarak başlatılan değişim süreci İNTAR 8. Sınıf programını da kapsamış ve yenilenen öğretim programı 2008-2009 öğretim yılından itibaren tüm ülkede uygulanmaya başlanmıştır. Yeni öğretim programında dersin genel amaçları 14 maddeye çıkarılmış ve konular 7 üniteye toplanmıştır. Ayrıca her ünitenin özel hedefleri kazanımlar adı altında verilmiştir. Yeni programda 1945 yılı sonrası konulara da yer verilmiş olup, günümüze yakın konular da programa eklenmiştir. 2006 Programı’nda doğrudan gözlenebilen davranışlarla beraber dolaylı yoldan gözlenebilen beceri, tutum ve değerleri de dikkate alan kazanımlar, bireysel farklılıkların getirdiği farklı zekâ alanlarına ve öğrenme stillerine uygun olarak farklı etkinlikler yer almıştır. Ayrıca öğrencilerde geliştirilmesi gereken bazı değer ve tutumlar ön planda tutularak, öğrenme sürecine aktif katılımı yoluyla öğrencinin eğlenme ihtiyacının da doyurulması amaçlanmıştır (T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük 8 Öğretmen Kılavuz Kitabı, 2009). Genel olarak incelendiğinde, her iki programın amaçlarının görece aynı olduğu söylenebilir. Atatürk’ün kişilik özellikleri, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesi, Türk devriminin mazlum uluslara örnek oluşturduğunu demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri ve Atatürkçü düşünce sistemini benimsemiş, vatandaşlık şuuruna sahip bireylerin yetişmesi, günümüz dünya sorunlarının farkında olan, Atatürk ilke ve devrimlerini özümsemiş, ulusal bilince sahip vatandaşların yetişmesi programın temel amaçlarını oluşturmaktadır.

Eğitim sisteminde iŖe koŖulan öğrenme anlayıŖları ders kitabı ve ders kitabını oluŖturan unsurları (fiziki boyutlar, içerik, bilginin sunumu, görsel araçlar, lme değerlendirme vb.) farklı boyutlarda deęiŖtirmektedir. Bu noktada davranıŖçı öğrenme anlayıŖına göre hazırlanmıŖ olan bir ders kitabıyla, yapılandırmacı anlayıŖ temel alınarak hazırlanmıŖ olan ders kitabının yukarıdaki noktalarda farklılıklar göstermesi beklenmelidir. Bu alıŖmada, farklı öğrenme anlayıŖları gözetilerek hazırlanmıŖ 1981 ve 2006 Programları merkezli İNTAR 8. Sınıf ders kitaplarının nasıl bir deęiŖiŖe uğradığı, programın uygulayıcıları olan öğretmenlerin de grŖleri dikkate alınarak incelenecektir. Bu genel amaç doğrultusunda aŖaęıdaki sorulara yanıtlar aranmıŖtır:

Amaç 1. 1981 ve 2006 İNTAR 8. Sınıf Programları'na göre hazırlanmıŖ ders kitapları bilginin sunumu açısından farklılık göstermekte midir?

Amaç 2. 1981 ve 2006 İNTAR 8. Sınıf Programları'na göre hazırlanmıŖ ders kitaplarına iliŖkin ğretmen grŖleri nasıldır?

YÖNTEM

GemiŖte ya da halen var olan bir durumu deęiŖtirmeden olduğu gibi tanımlamayı amaçlayan tarama modeline göre yapılan bu araŖtırmada nitel yöntem kullanılmıŖtır.

alıŖma grubu

AraŖtırmada kullanılan 1981 Programı'na göre hazırlanmıŖ İNTAR 8. Sınıf ders kitapları ifadesinden 1981-2007 yılları arasında hazırlanmıŖ İlköğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatrklk 8. Sınıf ders kitapları anlaşılmalıdır. Aynı Ŗekilde 2006 Programı'na göre hazırlanmıŖ İNTAR 8. Sınıf ders kitapları ifadesi ile de 2008 yılı sonrasında hazırlanmıŖ İNTAR 8. Sınıf ders kitabından bahsedilmektedir. 1981 Programı'na göre hazırlanmıŖ ders kitaplarına ulaŖmak, özellikle 1995 yılı öncesi ders kitaplarına ulaŖmakta zorluk yaŖanmıŖtır. Bu sebeple 1981 Programı'na göre hazırlanmıŖ olan ders kitaplarının örneklemini özellikle 1995 yılı ve sonrasında hazırlanmıŖ olan 4 ders kitabı ve 2006 Programı'na göre hazırlanmıŖ 1 ders kitabı oluŖturmaktadır. alıŖmada kullanılan ders kitaplarının listesi aŖaęıda sunulmuŖtur.

BaŖol, S. ve ark. (2010). *İlköğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatrklk 8*. İstanbul: Kelebek Matbaacılık.

Kalaycı, Ŗ. (2000). *Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatrklk*. İstanbul: BaŖarı Yayıncılık.

Parmaksızoğlu, İ. (1988). *Orta okullar için Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatrklk*. İstanbul: Milsan Basın Sanayi A.Ŗ.

Şenünver, G., Keskin, H. S., Turgut, R., Akay, A. ve Eren, N. (2006). *Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük 8*. Ankara: Semih Ofset.

Yavuz, N. (2007). *İlköğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük 8*. İstanbul: Prizma Matbaacılık.

Ders kitaplarına ilişkin görüşlerini almak üzere İstanbul'un Avcılar ilçesinde görev yapan ve İNTAR derslerine giren 24 öğretmen ile gönüllülük esasına göre görüşme yapılmıştır. Öğretmenlerin 17'si kadın 7'si ise erkektir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama araçları olarak, 1981 ve 2006 Programları'na göre hazırlanan ders kitaplarının bilginin sunumu boyutunda veri elde etmek amacıyla *doküman incelemesi*, öğretmenler ile gerçekleştirilen görüşmeler için *yarı yapılandırılmış görüşme formu* kullanılmıştır. 1981 ve 2006 Programları'na göre hazırlanmış ders kitaplarının incelenmesinde nitel veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi araştırması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Doküman incelemesi gözlem ve görüşme gibi diğer veri toplama yöntemleriyle birlikte kullanıldığında verinin çeşitlendirilmesi amacına hizmet edecek ve araştırmanın geçerliliğini büyük ölçüde arttıracaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu çalışmada da doküman analizi sonuçları öğretmenlerle yapılan görüşme sonuçlarıyla desteklenmiştir. Konuyla ilgili daha derinlemesine bilgilere ulaşmak, öğretmenlerin görüşlerini, deneyimlerini ve duygularını ortaya çıkarmak amacıyla 24 öğretmen ile gönüllülük esasına göre görüşme yapılmıştır. Görüşmelerde öğretmenlerden alınan izinler doğrultusunda ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Görüşme formu dokuz sorudan oluşmaktadır. Bu sorular, çalışma grubundaki öğretmenlerin 1981 ve 2006 Programları temelinde hazırlanan ders kitaplarındaki değişime ilişkin görüşlerini almayı amaç edinen sorulardır.

Verilerin Çözümlemesi

Ders kitaplarının incelenmesi ve karşılaştırılması sürecinde içerik analizi uygulanmıştır. İçerik Analizi'nde ise temel amaç, “verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. İçerik analizinde temelde yapılacak ikilem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucuların anlayabileceği bir biçimde organize ederek yorumlamaktır.” (Yıldırım ve Şimşek, 2005, 174). Bu çerçevede ders kitapları öncelikle “bilginin sunumu” açısından irdelenmiştir. Bilginin sunumu noktasında ders kitapları incelenirken öncelikle ders kitaplarındaki metinler iki ana kategoriye göre incelenerek sınıflandırılmıştır. Bunlar “bilgi veren metinler” ve “kanıt kullanılan metin”lerdir. Bu çerçevede “bilgi veren metinler” kavramından, bilginin doğrudan ders kitabı yazarı tarafından sunulduğu bir yapı

anlaşılmaktadır. Buna karşılık “kanıt kullanılan metinler” ise öğrenciye ham olarak sunulan tarihsel kanıtlar aracılığıyla öğrencinin bakış açısı/yorum üretebileceği metinler anlaşılmalıdır. Bu noktada hem eski hem de yeni ders kitaplarında doğrudan “kanıt” ifadesi geçmemesine karşın, kanıt işlevi görebilecek her türlü yazılı ve görsel araç kanıt olarak değerlendirilmiştir. 1981 ve 2006 Programları’na göre hazırlanan ders kitapları öncelikle içerdikleri metin yapılarına göre incelenmiş ve metin sayıları nicelleştirilmiştir. Metin yapılarının içerik analizi sürecine ikinci bir araştırmacı da katılmış olup iki analiz süreci arasındaki tutarlılık 0,82 olarak hesaplanmıştır.

1981 ve 2006 İNTAR 8 Sınıf ders kitapları hakkında öğretmen görüşlerine ulaşmak sürecinde "Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu" kullanılmış ve bu form 24 Sosyal Bilgiler öğretmenine uygulanmıştır. Görüşmeler sırasında veri kaybını önlemek adına ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Görüşmeler için öncelikle yapılan ses kayıtları analiz edilerek transkriptleri hazırlanmıştır. Görüşme yoluyla elde edilen nitel veriler, önceden saptanmış ölçütlere göre gruplandırılarak, kategorisel analizle (Tavşancıl ve Aslan, 2001, 90) frekansları saptanmıştır. Görüşme analizinde de nitel veriler sayısallaştırılarak değerlendirilmiştir. Görüşmelerden elde edilen verilerin analizi araştırmacı tarafından dört hafta sonra tekrar yapılmış ve uyuşum güvenilirliği hesaplanmış ve tutarlılık 0,84 olarak bulunmuştur. Görüşme kâğıtları hazırlanan bu kodlamaya göre tekrar değerlendirilerek öğretmenlerin kullandıkları ifadelerle eşleştirilmiştir. Böylelikle verilen cevapların frekansları kaydedilerek veriler nicel forma dönüştürülmüştür. Ayrıca araştırmanın iç güvenilirliğini önemli ölçüde arttıracak önerildiğinden araştırmanın sonuçları raporlaştırılırken, görüşme alıntılarına yer verilmiştir.

BULGULAR

1. 1981 ve 2006 İNTAR 8. Sınıf Programları’na göre hazırlanmış ders kitapları bilginin sunumu açısından farklılık göstermekte midir?

Tablo 1’de 1981 ve 2006 Programları’na göre hazırlanmış ders kitaplarındaki metin yapılarının analizine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1. 1981 ve 2006 programlarına göre hazırlanmış İnkılâp Tarihi ders kitaplarındaki metin yapıları

Metin yapısı	<i>Parmaksızoğlu (1988)</i>	<i>Başol ve ark. (2010)</i>
Bilgi veren metin	107	2
Kanıt kullanılan metin	53	100

Tablo 1’e göre 1981 ve 2006 Programları’na göre hazırlanmış ders kitapları arasında metin yapıları açısından son derece büyük bir fark olduğu anlaşılmaktadır. 1981 Programı’na göre hazırlanmış ders kitaplarında 107 bilgi verici, 53 kanıt kullanılan metne yer verilmiştir. Buna karşılık 2006 Programı’na göre hazırlanmış ders kitaplarında ise

durum bilgi verici metin açısından 2, kanıt kullanılan metin açısından ise 100'dür. Bu sonuç iki farklı programa göre hazırlanan ders kitaplarının metin yapıları açısından farklılaştığını göstermektedir. Aşağıda eski ve yeni ders kitaplarından alınmış metin örneklerine yer verilmiştir.

Örnek 1. 1981 programına göre hazırlanmış ders kitabında bilginin sunumuna dair bir örnek (Kalaycı, 2000, s.33)

1. Paris Barış Konferansı (18 Ocak 1919)
İtilaf Devletleri, Birinci Dünya Savaşı sonunda yenilen devletlerin durumlarını görüşmek üzere **Paris Barış Konferansı'nı** topladılar. Almanya'dan Alsace - Lorraine'nin alınarak Fransa'ya verilmesine; Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun parçalanarak Avusturya, Çekoslovakya ve Macaristan'ın kurulmasına; Polonya'nın bağımsız bir devlet hâline getirilmesine karar verdiler. Savaşın yeni çıkıp bitmediği, ağır savaş tazminatları da ödeyeceklerdi.
Bu konferansta ayrıca, Osmanlı İmparatorluğu'nun nasıl paylaşılacağı konusu da görüşüldü. Yunanistan, Bizans İmparatorluğu'nun mirasçısı olarak Batı Anadolu ve Doğu Trakya üzerinde hak iddia ediyordu. İngiltere, daha önce İtalya'ya vaat edilen Batı Anadolu'nun, İtalya'nın yerine, daha zayıf ve kendisine bağımlı kalabilecek bir Yunanistan'ın elinde olmasını tercih ediyordu. Böylece İngiltere'nin baskısıyla Yunanlıların İzmir'e asker çıkarması ve Doğu Trakya'yı işgali, konferansta kararlaştırıldı. İtalya'nın itirazı ise verilen kararı değiştiremedi. Daha sonra yapılan görüşmelerde ise İstanbul'un, İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmesi kararlaştırıldı.

Örnek 1'de 1981 Programı'na uygun hazırlanmış olan ders kitabından alınmış bir metin yer almaktadır. Örnekte görüldüğü gibi bilgi, düz bir metin halinde soru veya görselle desteklenmeden olayın tarihsel gelişim öyküsünü anlatarak öğrencilere sunulmuştur. Öğrencilerin düşünsel faaliyet içinde olmasını sağlayacak bir altyapının olmaması bu metin yapılarının genel özelliği olarak dikkat çekmektedir. Aşağıda ise 2006 Programı'na göre hazırlanmış ders kitabından alınan bir örneğe yer verilmiştir.

Örnek 2. 2006 programına göre hazırlanmış İnkılap Tarihi ders kitaplarında bilginin sunumuna dair örnek (Başol ve ark., 2010, 42)

VE MİLLİ MÜCADELE BAŞLIYOR...

"Eski İstanbul'dan Samsun'a götürülen vapur Boğaziçirini terk ederek Karadeniz'e girerken İstanbul ufkularına daktım. Çarın her Türk vatandaşına gönderdiği, kaza ve vicedenleri kurtarıyor, besimleri yanan İstanbul halkı için ağladım, gülerim, yarıyor. Şimdi bu vapur Karadeniz'in her ne olursa olsun kurtulacağına o kadar emindim ki, bu güven benim için teselli oldu."
(Atatürk'ün Söylüyor ve Demeçleri, s. 10)

İzmir'in işgalinden bir gün sonra Mustafa Kemal Paşa müfettişlikle birlikte Samsun'a gönderildi. İngilizlerin gelipye Samsun ve çevresindeki Rum çeteleri, bölgedeki işbirlikçilerin arınması ve Türkleri yaygınlaştıran topraklardan göçe zorlamaya başladılar. Rum saldırıları karşısında Türkleri diriye ile İtilaf Devletleri tarafından güvenliği bozma olarak nitelendirildi. Mustafa Kemal Paşa dan beklenen, bölgedeki durumu incelemesi ve gerekli tedbirleri almıştı.

Mustafa Kemal Paşa doğrudan doğruya Samsun'da önce güvenliği sağladı. Ardından orduyla ilk teması kurdu. Zaten Samsun, düzenli askerî birliklerin bulunduğu yerlerden biriydi. Mustafa Kemal Paşa, Erzurum'da bulunan Kazım Karabekir ve Ankara'da bulunan Ali Fuat Paşa'ya telgraf çekerek kendisiyle bağlantı kurmalarını istedi. Bu esnada Ege'de Yunanlıların, güneyde de Fransızların işgali, bölgedeki direnişleri durdurulmaya çalışılıyordu.

Samsun'da önce güvenliği sağladı. Ayrıca bu bölgede Rum çetelerinin faaliyetleri de giderek artıyordu. Tüm bu olumsuz durumları göz önünde bulundurarak Mustafa Kemal Paşa daha güvenli olan Havza'ya geçti. Mustafa Kemal Paşa'nın arkadaşlarıyla Samsun'dan Havza'ya giderken aşağıdaki marşı söyledikleri anlatılır.

Dağ başını duman almış,
Görmüş dere durmaz akar,
Çüme uluhtar almış doğar,
Yürüyein arkadaşlar.
Sesimizi yer çok su dimesini;
Sert adimlarla her yer itesini!
Bu çok çetin sırada var,
Nerede bu dağlar, taşlar,
Bu adlar, gürel kuşlar,
Yürüyein arkadaşlar.

Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları bu marşı söylerken neler hissetmiş olabilir? Siz bu marşı söylerken neler hissediyorsunuz?

Mustafa Kemal Paşa, Havza'ya doğuncelerini uygulamak için gitti ve halkıyla birleşti. Havza'da da müdafaa-i hukuk cemiyeti kurulmasına gerek olduğu getirerek halkı Milli Mücadele'deki önemini vurguladı. Mustafa Kemal, Türk milletinin sağduyusuna karşı yapılan saldırının yine Türk milletinin toprakların müdafaa-i hukuk cemiyetinin inşayacağı. Bu amaçla işgaller karşısında millî bilinci uyardırmak, millî heyecanını tüm yurda yayılması için girişimler yaptı. Çeneşmeler yayımladı, mitinglerle İzmir'in işgalinin kırılması istedi.

Aşağıda Mustafa Kemal Paşa'nın Havza'dan, Erzurum'da bulunan Kazım Karabekir Paşa'ya gönderdiği telgrafın bir alıntısı görüyorsunuz:

"...Köylerin durumuna göre, halkın kendî köyünü savunma ya da askerî birliklere verecekleri desteklere göre hazırlanma başlatılmaktadır. Bunun için silahlar, cephaneye ve yiyecekler zammında sağlanmalıdır. Birlik sayılarının artırılması ve birliklerin elinde bulunan silahların etkin geliştirilmesine... gibi işlerin şimdiden düşünülerek son derece hızlı bir biçimde yapılması gerekir..."
(Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannamele, s. 30)

Mustafa Kemal Paşa'nın yukarıdaki telgrafını dikkate alarak Samsun'a çıkışında İstanbul Hükümeti'nin verdiği görevle onun emel ammaç ve gelecek yaşama planları hakkında neler söyleyiniz?

Örnek 2'ye göre 2006 Programı'na göre hazırlanmış ders kitabında “Ve Milli Mücadele Başlıyor” konusuyla ilgili metin örneği incelendiğinde, metinlerin görece ilgi çekici bir başlıkla sunulduğunu, böylece öğrencilerin dikkatleri konuya çekilmeye çalışıldığı görülmektedir. İlgili metni desteklemek amacıyla çeşitli birincil (kitap, telgraf, fotoğraf) ve ikincil elden (kitap, resim, şiir) yazılı ve görsel kanıtlara yer verilmiş ve bunların işlenmesi amacıyla da farklı özelliklere sahip sorularla desteklenmiş olduğu görülmektedir. Aşağıdaki Tablo 2'de ise 1981 ve 2006 Programları'na göre hazırlanmış ders kitaplarında bilginin sunumunu destekleyen yazılı ve görsel kanıtlarla organize edilmiş metinlerin ne sıklıkta yer aldığına ilişkin verilere yer verilmiştir.

Tablo 2. 1981 ve 2006 programlarına göre hazırlanmış ders kitaplarında yazılı ve görsel kanıt kullanımı

	<i>Şenünver ve ark. (2006)</i>	<i>Başol ve ark. (2010)</i>
Birinci elden kanıt		
Görsel	75	119
Yazılı	133	271
<i>Toplam</i>	208	390
İkinci elden kanıt		
Görsel	16	119
Yazılı	10	98
<i>Toplam</i>	26	217
<i>Genel Toplam</i>	234	607
<i>Sayfa Sayısı</i>	209	170
<i>Kanıt/Sayfa</i>	1,1	3,5

Tablo 2'ye göre 1981 Programı'na göre hazırlanmış olan ders kitaplarında sayfa başına düşen kanıt sayısının 1,1 olduğu, 2006 Programı'na göre hazırlanmış olan ders kitaplarında ise 3,5 olduğu görülmektedir. 2006 Programı'na göre hazırlanmış ders kitaplarında yazılı ve görsel kanıt kullanımı, 1981 Programı'na göre hazırlanmış ders kitaplarına göre hem sayı olarak hem de çeşit olarak büyük bir farklılık göstermektedir.

Tablo 3’de, 1981 ve 2006 Programları’na göre hazırlanmış olan ders kitaplarında yazılı kanıtların kullanımı ve çeşitliliğine yönelik analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

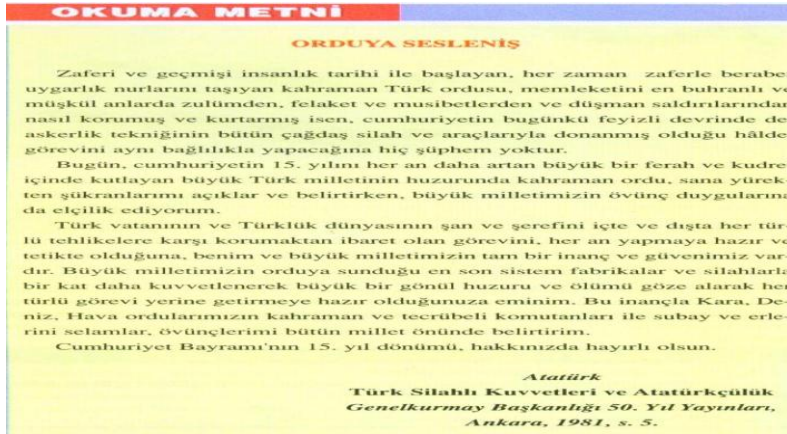
Tablo 3. 1981 ve 2006 programlarına göre hazırlanmış ders kitaplarında yazılı kanıt çeşitleri

	<i>Şenünver ve ark. (2006)</i>	<i>Başol (2010)</i>
Birinci Elden Kanıt		
Özlü Sözler	124	153
Kitap	6	109
Mektup	-	5
Telgraf metni	2	2
Dergi	-	1
Anı	-	1
El Yazısı	1	-
<i>Toplam</i>	133	271
İkinci Elden Kanıt		
Kitap	10	62
Dergi	-	6
Antlaşma Metni	-	12
Ansiklopedi	-	1
Anı	-	1
Anayasa Metni	-	5
Biyografi	-	11
<i>Toplam</i>	10	98
<i>Genel Toplam</i>	<i>143</i>	<i>369</i>
<i>Sayfa Sayısı</i>	<i>209</i>	<i>170</i>
<i>Kanıt/Sayfa</i>	<i>0,6</i>	<i>2,1</i>

Tablo 3'e göre 1981 Programı'na göre hazırlanmış ders kitabında yazılı kanıtların kullanım durumu sayfa başına yaklaşık 0,6 iken, 2006 Programı'na göre hazırlanmış olan ders kitaplarında ise 2,1 olduğu görülmektedir. Bir diğer deyişle yeni ders kitaplarındaki kanıt sayısı eskisine oranla üç katından biraz fazladır. Yine tablo, genel sayısal artış oranından başka yeni kitaplarda yazılı kanıt kullanımının kanıt çeşidi olarak da arttığını ortaya koymaktadır. Eski kitaplardaki kanıtlar özlü söz, birinci elden kitap, telgraf metni ve ikinci elden kitap ile sınırlı iken yeni kitaplarda mektup, dergi, anı, anlaşma metni, biyografi gibi boyutlarla zenginleşmiştir.

Bu çerçevede ilginç bir bulgu olarak ifade edilmelidir ki, her ne kadar yeni kitaplarda kanıt çeşitleri eskiye göre çok fazla sayıda artmış ise de, yazılı kanıtların çok büyük bölümü, eski kitaplarda olduğu gibi, yine Atatürk'ün kendi söz ve söylevlerinden oluşmaktadır. Eski ders kitaplarında yer alan toplam 143 yazılı kanıtın 124'ü Atatürk'ün özlü sözlerinden (% 87 oranında) oluşurken yeni ders kitaplarında ise 369 kanıtın 153'ü (% 40 oranında) Atatürk'ün özlü sözlerinden oluşmaya devam etmektedir. Aşağıda 1981 ve 2006 Programları'na göre hazırlanmış olan ders kitaplarından alınmış kanıt temelli metin örneklerine yer verilmiştir;

Örnek 3. 1981 programına göre hazırlanmış ders kitabında “Orduya Sesleniş” okuma parçası (Prizma Yayıncılık, 2007, s. 102)

Örnek 3'e göre 1981 Programı'na göre hazırlanmış ders kitaplarında yer alan okuma parçası niteliğinde olan bu yazılı kanıt, ikinci elden bir kanıt olarak değerlendirilmiştir. Tablo 4'te eski ve yeni ders kitaplarında yer alan görsel kanıtların niteliğine ve çeşitliliğine dair verilere yer verilmiştir;

Tablo 4. 1981 ve 2006 programlarına göre hazırlanmış 8. Sınıf ders kitaplarında görsel kanıt kullanımı ve çeşitleri

	<i>Şenünver ve ark. (2006)</i>	<i>Başol ve ark(2010)</i>
Birincil Elden Kanıt		
Fotoğraf	75	95
Gazete Haberi	-	24
<i>Toplam</i>	75	119
İkincil Elden Kanıt		
Fotoğraf	6	35
Resim	4	23
Harita	6	19
İnternet Haberi	-	14
Tablo	-	9
Kitap Kapağı	-	5
Karikatür	-	3
Kroki	-	3
Anayasa Metni	-	2
Afiş	-	2
Amblem	-	2
Madalya	-	1
Levha	-	1
<i>Toplam</i>	16	119
<i>Genel Toplam</i>	91	238
<i>Sayfa Sayısı</i>	209	170
<i>Kanıt/Sayfa</i>	0,4	1,4

Tablo 4'e göre, 2006 Programı'na göre hazırlanmış ders kitaplarında, 1981 Programı'na göre hazırlanmış ders kitaplarına göre görsellerin sayısının ve çeşidinin arttığı görülmektedir. Eski kitaplarda sayfa başına 0,4 görsel öge düşmekteyken, yeni kitaplarda sayfa başına düşen görsel öge oranınının 1,4 olduğu görülmektedir. Özellikle fotoğrafların kullanım sıklığının 2006 Programı'na göre hazırlanmış ders kitaplarında artış göstermesi dikkat çekici bir gelişmedir. Grafik, tablo ve karikatür gibi görsellerin 1981 İNTAR 8. Sınıf Programı'na göre hazırlanmış ders kitaplarında hiç kullanılmadığı dikkati çekmektedir. Şenünver ve arkadaşları (2006) tarafından hazırlanan 1981 Programı merkezli kitapta karikatür bir görsel materyal olarak kullanılmazken, Başol ve arkadaşları (2010) tarafından hazırlanan yeni ders kitabında 3 adet karikatür kullanılması dikkat çekmektedir. Anlatılmak istenileni bir özet halinde sunarak neredeyse metnin yerine geçebilecek kadar etkili olabilen karikatürlerin İNTAR 8. Sınıf ders kitaplarında kullanılması öğrenmeyi hem zevkli hale getirmekte hem de öğrenme sürecini kolaylaştırmaktadır. Aşağıda yeni İNTAR tarih ders kitaplarında kullanılan yazılı ve görsel kanıtlara ilişkin örnekler yer verilmiştir.

Örnek 4. 2006 programına göre hazırlanmış ders kitabında kanıt örnekleri (MEB, 2010, s. 186-187-188)

Yukarıdaki kanıtlardan da görüleceği üzere, yeni program ilkelerine göre hazırlanmış İNTAR ders kitaplarında gazete haberleri, dönem fotoğrafları ve karikatürler gibi kanıt çeşitliliği olarak farklı olarak nitelenebilecek birinci elden kanıtlara da yer verilmiştir.

2. 1981 ve 2006 İTÇİTA 8. sınıf programlarına göre hazırlanmış ders kitaplarına ilişkin öğretmen görüşleri nasıldır?

Örneklem grubundaki Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşmede kendilerine sorulan 1981 ve 2006 Programları'na göre hazırlanmış ders kitaplarında bilginin sunumuna ilişkin açık uçlu soruya verdikleri yanıtlara ait veriler Tablo 5'de sunulmuştur.

Tablo 5. 1981 ve 2006 Programları'na Göre Hazırlanan Ders Kitaplarında Bilginin Sunumu Noktasındaki Değişime İlişkin Öğretmen Görüşleri

<i>Bilginin Sunumuna İlişkin Öğretmen Görüşleri</i>	<i>Sayı</i>
<i>Eski kitapları Olumlu Bulanlar</i>	16
Bilgi hikâye edici şekilde verilmiş	4
Kitapların içeriği yeterli	2
Akıcı bir şekilde sunulmuş/ Bilgi net aktarılmış/	
Doğruluğu kesin olan bilgiler verilmiş/	
Sorgulatacılığı bir sunum hakim/ Sorularla desteklenmiş bir sunum/	
Öğrencileri tartışmaya yöneltmekte/	
Öğrencileri tartışmaya yöneltmekte/ Kalıcı bilgiler vermekte/	
Bilgi düzen içinde verilmiş/	
Öğretmen aktif bir konumda	1'er kez
<i>Yeni kitapları Olumlu Bulanlar</i>	100
Araştırmaya, sorgulamaya dayalı	15
Hikâye edici metinlerle desteklenmiş	12
Öğrencinin aktif olmasını sağlamakta	9
Görsellerle desteklenmiş/	
Öğretmeni aktifleştiriyor	7'şer kez
Yorumlamaya müsaade etmekte	5
Bilgi verici metinler yeterli/ Sorularla desteklenmiş/	
Bilgiye dolaylı yollardan ulaştırılan/	
Bilgi notlarıyla desteklenmiş	4'er kez
Keyifli bir bilgi sunumu var/	
Öğrencilere farklı bakış açıları kazandırmakta	3'er kez
Tartışmaya uygun/ Öğrencinin ilgisini çekmekte/	
Yapılandırıcı anlayışa uygun/	
Farklı yöntem ve tekniklerle zenginleştirilmiş/	
Öğrenciyi öğrenmeye teşvik ediyor/	2'şer kez
Ayrıntıya az yer verilmiş/ Çıkarımda bulunmayı sağlayan/	
Kalıcı öğrenmeyi sağlayan/ Anlamayı kolaylaştırıcı/ Ezbercilikten uzak/	

Öğrenci bilgiyi yapılandırabiliyor/ Öğrencinin seviyesine uygun/ Yaratıcılığı geliştirici/ Günlük hayatla bağlantılı/ Öğrenciyi ezberden kurtarmakta/ Bilgiye dolaylı yollardan ulaşılmakta/ Ön bilgileri yoklayıcı/ Zamanına uygun bir yapıda hazırlanmış	1'er kez
<i>Eski kitapları Olumsuz Bulanlar</i>	77
Ezbere yönelikti	18
Bilgi hazır bir şekilde öğrenciye aktarılıyordu	15
Hikâye edici metin sayısı yetersiz	11
Bilgi verici metinler çok kullanılmış	8
Sorgulamaya ve eleştirmeye müsaade etmeyen bilgiler var	5
Ayrıntıya fazla yer vermiştir	4
Öğretmen aktif bir konumda	3
Öğrenciyi pasif konuma iten bir bilgi sunumu var/ Eleştiriye müsaade etmiyor	2'şer kez
Bilgi çok mekanik sunulmuş/ Gereksiz bilgilere yer verilmiş/ Sınav kaygısının yaşanmasına neden oluyor/ Etkinlikten yoksun bir sunum var/ Bilgi öğrencinin seviyesine uygun değil/ Karışık aktarılmış/ Bilgi doğru sunulmamış/ Bilgi güncel değil/ Yoğun bir bilgi aktarımı var	1'er kez
<i>Yeni kitapları Olumsuz Bulanlar</i>	36
Bilgi yetersiz	12
Hikâye edici metinler yetersiz/ Konu bütünlüğü yok	4'er kez
Öğrenciler anlamada güçlük yaşıyor	3
Detaya inilmemiş/ Bilgi doğru bir şekilde sunulmamış/ Öğrenciyi ezbere yöneltmekte/ Biraz ezber/Metin yönlendirici sorular anlamsız/ Kalıcı bilgi aktarımı yok/ Görünüşte sorgulatici / Öğrencinin ihtiyacına cevap vermekte yetersiz/ İçerik öğrenciyi zorlamamakta/ Konular ağır sunulmuş/ Öğrenci seviyesine uygun değil/ Yönlendirici sorular gereksiz Konular karışık sunulmuş	2'şer kez
<i>Genel Toplam</i>	229

Tablo 5'e göre bilginin sunumu noktasında İNTAR 8. Sınıf ders kitabındaki değişime ilişkin öğretmen görüşlerine bakıldığında; değişimi olumlu bulan öğretmenlerden 15'i "Yeni ders kitaplarının araştırmaya, sorgulamaya dayalı olduğunu", 12'si "Yeni ders kitaplarının hikâye edici metinlerle desteklenmiş olduğunu", 9'u "Yeni ders kitaplarının öğrencilerin aktif olmasını sağladığını", 7'si "Yeni ders kitaplarının görsellerle desteklenmiş olduğunu", 5'i de "Yorumlamaya müsait olduğunu" ifade etmektedir. Öğretmen ifadelerindeki temel vurgu noktaları olan "araştırma, soruşturma, yorum yapma" ile "hikâye edici metinler ile görsellerdeki değişim" görece programdaki temel değişimi açıklayan kavramlar olarak kendini göstermektedir.

Değişimi olumsuz bulan öğretmenlerden; 12'si "Yeni kitapların bilgi bakımından yetersiz olduğunu", 4'ü "Yeni kitaplarda hikâye edici metinler yetersiz", 4'ü "Yeni kitapların konu bütünlüğünün olmadığını", 4'ü "Yeni ders kitaplarını öğrencilerin anlamada güçlük yaşadığı" şeklinde görüşlerini belirtmektedir. Bu değişimi olumsuz bulan öğretmenlerin genel anlayışının ders kitabında kendisi ve öğrenci için hazır bilgiyi bulmak şeklinde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim eski kitaplara olumsuz eleştiri getiren öğretmenler de bu öğretmenlerin tam tersine eski kitapların "ezbere yönelik, bilgiyi hazır bir şekilde öğrenciye sunan, sorgulama ve eleştirmeye olanak tanımayan, ayrıntıya boğulmuş kitaplar olduğunun altını çizmektedir. Buradan da çalışma grubunda iki ayrı tip öğretmenin olduğu anlaşılmaktadır. Bir bölüm öğretmen görece daha davranışçı metinler görmek isterken, görece daha yapılandırmacı anlayışı benimseyenlerin ise bilgiyi ve yorum sürecini öğrenciye açan/bırakan kitaplar görmek istediği anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki tabloya göre öğretmenlerce İNTAR 8. sınıf ders kitaplarında bilginin sunumu noktasında yaşanan değişim en genelde olumlu olarak yorumlanmaktadır. Bu yönde görüş bildiren öğretmenlerden GK24 yanıt verdiği görüşme sorusunda şunları söylemektedir;

***GK24.** Şimdi bilgi eleştirel veriliyor; eskide sorgulayıcı yok eleştirme yok verilen bilgi direkt olarak buydu öğrencinin alınması isteniyordu. Günümüzde şey yapılıyor çocuğun farklı yorumlarla farklı bakış tarzlarıyla çocuğun daha farklı tarzda düşünebileceği de algılıyor çocuk bu şekilde algılayabiliyor. Ve farklı açıdan düşünebilme yeteneği çocuk da gelişiyor bu şekilde.*

Yeni ders kitaplarında bilginin sunumu açısından olumlu değişimler gözlediğini belirten GK24, eski kitaplarda bilginin sorgulamaya uygun olmayan bir yapıda sunulduğunu, öğrenciden pasif bir durumda bu bilgi yığını almasının beklendiğini, yeni kitaplarda ise bunun tam tersi bir durumun hakim olduğunu eleştirinin ve sorgulamanın önemli olduğu bunun yanında öğrenciye farklı bakış açılarının kazandırıldığını belirtmektedir. Olumlu görüş bildiren öğretmenlerin özellikle vurgu yaptığı başka bir boyut da yukarıdaki ifadeyi destekleyecek nitelikte olan "Eski kitapların ezbere yönelik

olduğunu” gerekçesi için GK24’ü destekleyen GK5 yanıt verdiği görüşme sorusunda görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir;

GK5. *Biraz daha ağırlıklı ezbere dayalı şöyle ki çünkü daha bariz bir şekilde üstüne basıyorduk tarihlerin ve sıralama şeklinde şu alanda şu yenilik bu tarihte olmuştur sonra şu olmuştur veya anlaşmalar olmuştur yapılan yenilikler biraz daha öğrenme anlayışında ezber vardı. Şimdiki sistemdeki gerek kitabımıza baktığımızda gerek etkinliklere baktığımız zaman burada daha çok kavramlar üzerinde durulup kavramların tanıtılması söz konusu olduğu için hani ezberden ziyade yorum yapabilme gücü daha önemli öğrenciler için bunu kazandırmış yani o fark edilebilen bir durum yani önceki ezbere dayalı ve biraz daha bilgi ağırlıklı bilgi içeren öğrenme anlayışı günümüzdekini ise biraz daha yorum yapabilme işte analiz yapabilme öğrenci kendini yerine koyabilip empati yaparak bir şeyleri yapabilme bu bence en büyük fark.*

Yukarıdaki öğretmen eski ve yeni kitapta yaşanan değişimin en önemli göstergelerinden olan bilginin sunumu noktasında ilginç bir saptama yapmıştır. Eski kitaplarda bilginin ağırlıkta olduğunu ve ezberlenmesinin öğrenciden beklenen bir davranış olduğunu fakat yeni kitaplarda bu geleneğin bozulduğunu bilginin ezberlenerek öğrenci tarafından yüklenilmesinin yerine öğrencinin süreçte aktifleşerek yorum yapma, analiz yapma gibi becerilerini kullanması ve bu yolla bilginin yapılandırılmasının ön plana çıktığını belirtmektedir. Yapılandırmacı öğrenme anlayışına göre, bilgi, öğrenme sürecinde öğrencinin yaşadığı tecrübelerle yeniden yapılandırılmakta, bilginin doğrudan aktarılması ve öğrencinin bunu anlamadan ezberlemesi değil, öğrencinin anlamayı her zaman kendisinin yapılandırması gerekir (Miller, 1989’dan akt: Kılıç ve Seven, 2006, s. 16). Bu anlamda yeni ders kitaplarının yapılandırmacı öğrenme anlayışını benimsediğine dair düşünceler önem kazanmaktadır. Yeni kitapların, eski kitaplarda olduğu gibi öğretmenin anlatım yöntemiyle sınırlamadığı, öğretmenin kullanacağı öğretim yöntemlerini çeşitlendirdiğinden bahseden başka bir öğretmenin yanıt verdiği görüşme sorusunda görüşleri şu şekildedir;

GK10. *Yeni kitaplarımıza baktığımızda yine bilginin sunumunda da çeşitli yöntem ve teknikleri bir arada kullanabiliyoruz. Öğrenci kubaşık, tartışma, örnek olay, kart oyunları gibi pek çok yöntemi bunların yanı sıra beyin fırtınası, drama gibi tekniklerle de hem kendini çok rahat ifade edebiliyor hem de konunun içine giriyor çok daha rahat eğlenceli bir tarzda bilgiyi edinebiliyor.*

GK10, yeni kitaplarla birlikte farklı öğretim yöntem ve tekniklerinin uygulanmaya başladığını, bu süreçte öğrencinin sorumluluklarının arttığını yani süreçte daha da aktifleştiğini vurgulamaktadır. GK10’u destekleyen GK24 yanıt verdiği görüşme sorusunda görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir;

GK24. *Şimdi eski kitaplarda merkez öğretmendi; öğretmen bilgiyi direkt olarak sunuyordu veya bir öğrenci görevlendiriyordu öğrenci sunuyordu bu şekilde dedik ya günümüzde de öğretmen daha geri plana çıkıp o konuda rehber konuma gelip öğrenci daha*

aktif hale geldi. Etkinlikler daha fazla yapıldığı için burada bu şekilde değişti. Tabii günümüzde eskiden merkezde öğretmen var fakat günümüzde merkezde öğrenci var.

GK24, eski ders kitaplarındaki bilginin sunum tarzını eleştirmekte, merkezde öğretmenin olduğunu ve öğretmenin bu bilgi içeriğini doğrudan sunduğunu, günümüzde ise öğretmenin rehber sıfatıyla süreçte yer aldığını, bilginin sunumunun çeşitli etkinliklerle yapılıyor olmasının öğrencinin aktifleşmesini sağladığını belirtmektedir. Yeni ders kitaplarındaki bilginin sunumu hakkında olumsuz görüş bildiren öğretmenlerden GK23 şunları ifade etmektedir;

GK23. *Kitapların içeriği yeterliydi eski kitaplarda gayet iyi bir içerik vardı konu aydınlatıcı şekilde öğrenciye aktarılıyordu eğer öğrenci de hazırlıklı gelirse yani araştırmayla gelirse kalıcı bilgilere sahip oluyordu.*

Yukarıdaki görüşlere bakıldığında görüşlerini bildiren öğretmenin bilginin sunumunda yapılan değişimi doğru bulmadığını çünkü kitabın içeriğinin bu noktada yeterli olduğunu yapılan değişikliğin işlevsel olmadığını belirtmiştir. İçeriğin öğrenciye net bir şekilde aktarıldığını yani kitaptaki bilginin net olduğunu öğrencinin bunu rahatlıkla anladığını belirtmiştir. Burada öğretmenin ifadesinde geçen “konu aydınlatıcı şekilde öğrenciye aktarılıyordu” ifadesi öğretmenin davranışçı modeli benimsediğine ilişkin önemli ipuçlarıdır. Çünkü öğretmene göre bilgi öğrenciye aktarılmalıdır. GK23’ün bu görüşünü GK11 şu cümlelerle desteklemektedir;

GK11. *Eski kitaplarda bilgi çok netti, kesindi ve öğretmen de öğrenci de rahatlıkla onu okuduğu zaman anlardı. Şimdi de konu bütünlüğü olmadığı için bir kere bilgi hemen hemen yok gibi yeni kitaplarda bilgi yok gibi. O bilgiyi ya öğretmen kendisi aktaracak veya öğrenciye eve verecek çocuk gidip evde hazırlayacak o da sınıfta ya iki kişi ya da üç kişiyi geçmiyor.*

“Değişimi olumsuz” olarak gören öğretmenlerin en çok vurgu yaptığı boyut 12 öğretmenin ifade ettiği “Yeni kitaplarda bilgi yetersiz” eleştirisi için GK20 görüşlerini şu şekilde açıklamaktadır;

GK20. *İşte şu değişmiş öğrenci de katılıyor ama öyle değil öğrencide bilgi olmadığı için öğrenciye söylenen soru temelsiz kalıyor. Öğrenci bilgi alamıyor. Zaten öğrenci daha önceden temeli olmadığı için öğrenci konuya ilgisiz kalıyor, kaldığı için de bir iki sorudan sonra zaten ders akışından çıkıyor.*

GK20, bilginin yetersiz oluşunun öğrencinin süreçte bilgi alamadan ilerlemesine neden olduğunu ifade etmektedir. Öğretmen, bunun ilerleyen zamanlarda öğrencide sürece yönelik bir ilgisizlik doğuracağını ve süreçten zamanla kopmasına neden olacağını belirtmektedir. Görüşmeye katılan 24 öğretmenden 12’sinin bu görüşü savunuyor olmaları bir bölüm Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin eski öğrenme anlayışı alışkanlığından kurtulamadıklarını, yeni programdaki öğrenme anlayışlarını ise benimsemedikleri

düşündürmektedir. Bu görüşe karşı yeni kitaplardaki değişimi “Bilgi verici metinler yeterli” şeklinde yorumlayan GK24 şunları söylemektedir;

GK24. *Önceden bilgiler çok yoğun bir şekilde veriliyordu ama çocuklar onu ne kadar alıp almama konusunda şey değildi. Ben bunun ne kadarını almıyım ne kadarı bana lazım olur diye şey yapamıyordu belki ayırt edemiyordu çocuk. Fakat günümüzde bilgiye dayalı metinler çok fazla yok kitaplarda ama daha çok demin söylediğimiz gibi eleştiriye yönelik çocuğu farklı düşünmeye yönelik olarak verilen sorular var bu sorular çocuğu düşündürüyor farklı bakış açılarından o bilgiye ulaşması sağlıyor çocuğun.*

GK24 eski kitaplarda bilginin çok yoğun bir şekilde verildiğini, öğrencinin de bu yoğunluk içinde kafasının karıştığını yani yoğun olan bilginin öğrencide sadece kafa karışıklığına neden olduğunu, günümüzde ise öğrenciyi farklı düşünmeye yönelten yönlendirici soruların olduğunu ve bu soruların öğrenciyi bilgiye ulaştırdığını belirtmektedir. Yapılandırmacı öğrenme anlayışında önemli olan öğrencinin bilgiye nasıl ulaşacağını bilmesi olduğuna göre bu öğretmenin sistemin gerektirdiği değişikliği benimsediği ortaya çıkmaktadır. Yine bir başka öğretmen bilginin sunumunda yaşanan değişimi olumsuz görmek ve bunu şu cümlelerle ifade etmektedir;

GK17. *Eski kitaplarda bilgi aslında bana kalırsa daha iyi aktarılıyordu. Çünkü bir birlilik bir düzen vardı; konudan konuya atlamıyordu benim kendi şahsi fikrim bu. Yeni İnkılâp Tarihi kitaplarında yani bir savaş dönemiyle İnkılâplar dönemi konudan konuya atlıyor yani bir bütünlük arz etmiyor. Önce savaşı ve ardından ne bileyim Türk kadının toplumdaki yerini verip o açıdan iyi değil yani. Çocuk bir bütünlük içinde hareket edemiyor yeni kitaplarda. O açıdan memnun değilim yani ben bilgi aktarımı konusunda. Eski kitaplar bu anlamda bence daha iyi bütünlük arz etmesi açısından. Yeni kitaplarda bu giderilmesi gerekiyor bence bilgide bütünlük olması gerekiyor; konuların dağılımında bilgide bütünlük olması gerekiyor.*

GK17, yeni kitapları, bilginin sunumunda konu bütünlüğünü sağlayamaması noktasında eleştirmekte, eski kitapların ise bu konuda yeterli olduğunu belirtmiştir. Yukarıdaki öğretmen görüşleri dikkate alındığında öğretmenlerin büyük çoğunluğu tarafından yeni kitaplardaki bilginin sunumu noktasında yaşanan değişimin olumlu olarak karşılandığı, ancak eleştirilerin toplandığı ortak noktalarının ise yeni kitaplarda bilginin yetersiz olduğunu ve öğrencinin kafasını karıştıracak şekilde verildiğini, bir bütünlük oluşturmaktan uzak bir yapıda olduğunu belirtmişlerdir.

TARTIŞMA

1. 1981 ve 2006 İNTAR 8. Sınıf Programları'na göre hazırlanmış ders kitapları bilginin sunumu açısından farklılık göstermekte midir?

1981 Programı'na göre hazırlanmış İNTAR 8. Sınıf ders kitaplarında incelenen metinlerden 107'sinin bilgi verici metin, 53'ünün tarihsel kanıt kullanılan metin olduğu tespit edilmiştir. 1981 Program'ına göre hazırlanmış İNTAR 8. Sınıf ders kitaplarındaki metinlerin çoğunlukla bilgi verici metin yapısında olduğu görülmektedir. İncelenen 8. sınıf İNTAR ders kitabındaki bilgi verici metinlerin yapısı göz önünde bulundurulduğunda bu metinlerde yazarların; 22'si tanımlar yapan, 131'i açıklamalar yapan, 124'ü olayları özlü sözlere dayandırarak tarihsel bağlamda nasihat verici cümleler kuran, 288'i kronolojik bilgi veren ve neden sonuç ilişkisi kurarak bu yapıda olduğu görülmektedir. Dinç, 2004 yılında yaptığı “Siyasal Düşünce ve Uygulamaların Tarih Öğretimine Etkisi: Türkiye ve İngiltere Ekseninde Bir Karşılaştırma Denemesi” adlı çalışmasında Türk ve İngiliz ders kitaplarını karşılaştırmış Türk ders kitaplarının tamamen olgusal bilgi vermeye göre dizayn edildiğini verilen bilgilerin belli bir mantık ve perspektif çerçevesinde anlatım tarzıyla öğrencilere sunulduğunu, öğrencilerden beklenenin ise edindikleri bilgileri hafızalarına kaydederek istenilen durumlarda sunmaları ve daha da önemlisi yaşam ve düşüncelerini bu öğrendikleri tarih versiyonu doğrultusunda şekillendirmeleridir. Yani bu durumun ülkemizdeki tarih ders kitaplarında yaşanan bir sorun olduğu apaçık ortadadır. Ayrıca eski ders kitaplarında okuma parçası şeklinde verilen hikâye edici metinler amaca hizmet etmekten uzaktır. Bunun da temel sebebi, bir hikâye edici metinde bulunması gereken, temel öğelerin, genellikle okuma parçalarında bulunmamasıdır.

2006 Programı'na göre hazırlanmış İNTAR 8. sınıf ders kitabı dikkate alındığında tarihsel kanıt kullanılan metin sayısının 100, bilgi verici metin sayısının 2 olduğu tespit edilmiştir. İncelenen 2006 Program'ına uygun olarak hazırlanan İNTAR 8. Sınıf ders kitabında davranışçı öğrenme anlayışını yansıtan özelliklerde metinleri bünyesinde barındırdığı, sayısal olarak tanım yapan 29, açıklama yapan 114, özlü sözler ile nasihat veren, değer yargısı belirleyen 153 ve kronolojik bilgi veren 417 metin yapısı bulunmuştur. Yeni ders kitaplarında anlatım içerisinde bilgi mesajları saklı olarak yer almaktadır. Yeni programa uygun olarak hazırlanan ders kitaplarında metin içinde bilginin sunumunda önemli değişiklikler yaşanmıştır. Metin başlıkları genellikle öğrencilerin dikkatini çekecek, meraklarını uyandıracak bir yapıdadır. Eski ve yeni ders kitapları bu noktada karşılaştırıldığında, yeni kitaplarda “açıklama yapan metinlerin” sayısının eski kitaplara yakın bir sayıda olması bu noktada büyük bir değişimin yaşanmadığını, hatta “tanım yapan ifadelerin” yeni kitaplarda eski kitaplara göre daha fazla olduğunu görmek bu noktada da bir değişimin yaşanmadığını, davranışçı öğrenme anlayışının izlerinin yeni kitaplarda tam olarak silinmediğini göstermektedir. Halbuki yapılandırmacı anlayışa göre öğrencinin öğretim sürecinde edindiği tecrübelerden yola çıkarak bu tanımlara ulaşması beklenirken ve

ders kitaplarının da bu yönde organize edilmesi gerekirken yeni kitaplarda bu anlayışın devam ediyor olmasının olumsuz bir durum olduğunu belirtmekte yarar vardır.

1981 ve 2006 Programları'na göre hazırlanmış ders kitaplarında yaşanan önemli değişimlerden biri de bilginin sunumunda meydana gelen değişikliklerdir. Eski ders kitaplarında metnin sunumuna ders kitabı yazarı, metnin sunumuna bol açıklamaların, bol kronolojik bilginin olduğu yani yoğun bir bilgi aktarımının olduğu metin örneğiyle sunuma başlamaktadır. Bu metinlerin öğrenciler tarafından işlenmesini sağlayacak herhangi bir soru örneğine veya görsele pek rastlanılmamaktadır. Yani eski ders kitaplarında metinler yoğun, düz, ezbere yöneltici bir metin yapısı içinde öğrencilere aktarılmaktadır. 2006 Programı'na göre hazırlanmış olan ders kitaplarında ise öğrencilerin dikkatini çeken bir başlık, ön bilgileri yoklayıcı sorular, birincil ve ikincil elden kanıt olma vasfına sahip dokümanlar ve bütün bunların işlenmesini sağlamak amacıyla verilen değerlendirme soruları kullanılmış böylece metnin öğrenciler tarafından işlenmesini sağlamak amaçlanmış ve yeni ders kitaplarında bilginin sunumu bu yapıda organize edilmiştir.

1981 ve 2006 Programları'na göre hazırlanmış ders kitaplarında birincil ve ikincil elden olmak üzere yazılı kanıtlara yer verilme durumu incelendiğinde; 1981 Programı'na göre hazırlanan ders kitaplarında 133, 2006 Programı'na göre hazırlanmış olan ders kitaplarında ise 369 yazılı kanıtla yer verilmiştir. Ayrıca yazılı kanıtların çeşitliliği açısından 2006 Programı'na göre hazırlanmış ders kitabı, 1981 Programı'na göre hazırlanmış olan kitaba göre daha çeşitli kanıtları bünyesinde barındırmaktadır. Her iki ders kitabı arasındaki fark açık bir şekilde ortadır. Cooper (1996)'a göre, öğrenciler, yazılı kaynak, resimler, fotoğraflar, müzik, bilgisayar çıkışlı malzemeler gibi kaynakları kullanma fırsatına sahip olmalıydılar. Öğrenciler soru sorarak, kendi kaynaklarını eleyp tasnif ederek, sonuçları sözlü, yazılı veya model yoluyla resimlerle, dramayla sunarak, kısacası kendi ilgilerinden hareketle tarihe aktif biçimde haşır neşir olmalıydılar (Akt: Doğan, 2008). Her iki kitap bu açıdan incelendiğinde 1981 Programı'na göre hazırlanmış ders kitabı yazılı kanıtlara yer verme durumu bakımından yeterli olmamakla birlikte, bu kaynakların öğrenci tarafından işlenmesini sağlayacak herhangi bir soru veya etkinlikten yoksun olduğu görülmektedir. 2006 Programı'na göre hazırlanmış ders kitabı yazılı kanıtlara yer verme durumu bakımından eski kitaba göre daha iyi bir yerde yer almakta ve bu kanıtların öğrenci tarafından işlenmesini sağlayacak sorularla desteklediği fakat etkinlik bakımından yetersiz olduğu görülmektedir. Bu bağlamda yazılı kanıtlarla ilgili dikkat çekici bir başka sonuç da yeni kitapta yer alan 369 kanıtın 153'ünün (% 40) Atatürk'ün özlü sözlerinden oluşmasıdır. Bu oran eski İNTAR kitaplarında ise % 87 oranında idi.

1981 ve 2006 Programları'na göre hazırlanmış ders kitaplarında birincil ve ikincil elden olmak üzere görsel kanıtlara yer verilme durumu incelendiğinde; 1981 Programı'na göre hazırlanan ders kitaplarında 91, 2006 Programı'na göre hazırlanmış olan ders kitaplarında ise 238 görsel kanıtla yer verilmiştir. Ayrıca görsel kanıtların çeşitliliği açısından 2006 Programı'na göre hazırlanmış ders kitabı, 1981 Programı'na göre

hazırlanmış olan kitaba göre daha çeşitli kanıtları bünyesinde barındırmaktadır. Şimşek'e (2003) göre öğrenme sürecindeki öğretim materyali ile öğrencinin etkileşimi ne kadar fazla olursa, öğrenme o kadar kalıcı olmaktadır. Görsel sembollerin dikkat çekeceği, öğretme-öğrenme yaşantısına renk katacağı birer gerçektir. Bununla beraber, bir grafik, bir şema, bir resim-fotoğraf, bir harita üzerinde örnek olay çalışmasındaki gibi etkinlik yaşanması, katılım ve deneyim etkinliklerine girdiği için materyal sadece göze hitap etmekle kalmaz, öğrenci etkileşimi yüksek olacağından öğrenme %80'e çıkabilir. Kısacası ders kitaplarında özellikle de tarih gibi soyut kavramların sıklıkla kullanıldığı alanlarda öğrenmenin somutlaşması için görsel öğelerin kullanılması öğrenme ve kalıcılığın sağlanmasında önemli bir işleve sahip olacaktır.

2. 1981 ve 2006 İNTAR 8. Sınıf Programlarına göre hazırlanmış ders kitaplarına ilişkin öğretmen görüşleri nasıldır?

Yapılan görüşmelerde 1981 Programı'na göre hazırlanmış İNTAR 8. Sınıf ders kitaplarında bilginin sunumu hakkında 77'i olumsuz, 16 olumlu görüş öğretmenlerce belirtilmiştir. Eski ders kitaplarının öğrenme anlayışını olumsuz değerlendiren öğretmenler, eski kitapların öğrenciyi ezberle yönettini, bilginin hazır bir şekilde öğrenciye aktarıldığını, bilgi verici metinlerin çok sayıda kullanıldığını, sorgulamaya ve eleştirmeye yönelik bilgilerin kısıtlı olduğundan bahsetmişlerdir. Olumlu görüş bildiren öğretmenler, eski ders kitaplarında bilginin hikâye edici bir şekilde verilmiş olduğunu, içeriğin yeterli olduğunu, akıcı bir sunumunun olduğunu, doğruluğu kesin olan bilgilerin verilmiş olduğunu, sorgulayıcı bir anlayışın hâkim olduğunu söylemişlerdir. Akbaba'nın (2008) "Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Dersinin Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar" adlı çalışmada; Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi dersine getirilen eleştirilerden bir tanesi de diğer tarih derslerinde olduğu gibi ezber dersi olduğu yönündedir. Derste verilen bilgilerin içeriğinin ve sunuluş biçiminin hiç değişmediği ve bir süre sonra ilgi çekici olmaktan çıktığı belirtilmektedir. Aynı sorunun İNTAR 8.sınıf ders kitaplarında da yaşanmaktadır (Akbaba, 2008).

2006 Programı'na göre hazırlanmış İNTAR 8. Sınıf ders kitaplarında bilginin sunumu hakkında 100'i olumlu, 36 olumsuz görüş belirtilmiştir. Yeni ders kitaplarını, bilginin sunumu noktasında olumlu yönde değerlendiren öğretmenler, yeni kitaplarda bilginin sunumunun araştırmaya yöneltici olduğunu, hikaye edici metinlerle desteklendiğini, öğrencinin aktif olmasını sağladığını, sorgulamaya dayalı olduğunu, öğrenciyi aktifleştirdiğini, yorumlamaya müsaade edici bir yapıda olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Yeni ders kitaplarını bilginin sunumunu noktasında olumsuz yönde değerlendiren öğretmenler, bilginin yetersiz olduğunu, hikâye edici metinlerin yetersiz olduğunu, konu bütünlüğünün olmadığını, öğrencilerin öğrenmede güçlük yaşadığını, detaya inilmediği gibi noktalarda yeni ders kitaplarını eleştirmişlerdir.

KAYNAKLAR

- Akbaba, B. (2008). Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi dersinin öğretiminde karşılaşılan sorunlar. *Gazi Üniversitesi Akademik Bakış Dergisi*,2 177-197.
- Dinç, E. (2004). Siyasal düşünce ve uygulamaların tarih öğretimine etkisi: Türkiye ve İngiltere-Galler ekseninde bir karşılaştırma denemesi. *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*. Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Doğan, N. (2008). *İlköğretim 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretiminde tarihsel kanıt kullanımının etkililiği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İnal, K. (1996). *Eğitimde ideolojik boyut*. Ankara: Doruk Yayınları.
- Kılıç, A., ve Seven, S. (2006). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Özbaran, S. (1992). *Tarih ve öğretimi*. İstanbul: Cem Yayınları.
- Şimşek, A. (2003). Tarih öğretiminde görsel materyal kullanımı. *G.Ü. Kırşehir Eğitim Fak. Dergisi*, 4 (1) 145-146.
- Tavşancıl, E., ve Aslan E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- MEB (1981). Atatürk ilkeleri ve inkılâp tarihi dersi öğretim programı. *Tebliğler Dergisi*. Sayı: 2087.*Tebliğler Dergisi*. Sayı 2087
- Tekeli, İ. (1998). *Tarih bilinci ve gençlik: Karşılaştırmalı Avrupa Türkiye araştırması*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Yıldırım, A., ve H. Şimşek. (2005). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.